

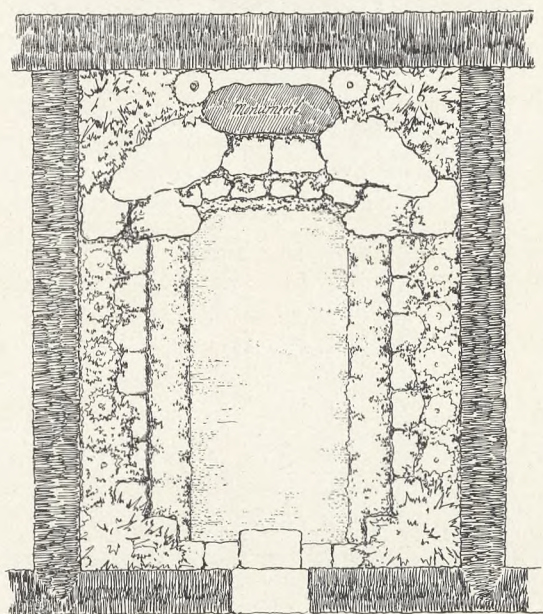
Type I. 3,75×5,00 mtr.

Gravstedsanlæg.

Af Havearkitekt I. P. Andersen.

Medens Kirkegaardens Planlæggelse, Organisation og Funktion i lang Tid har været gjort til Genstand for vidtløftige Drøftelser og Forsøg trindt om og ofte fundet gode Løsninger paa forskellig Vis, saa har selve Gravstedsanlægget, altsaa Kirkegaardens egentlige Detailler, kun i ringe Grad haft Opmærksomheden henvendt paa sig. — Ja, vi ser endogsaa Gang paa Gang i Kirkegaardsprojekter, særlig fra vore Nabolande Sverrig og Tyskland, en udpræget Tendens til helt at ville borteliminere de særligt indrammede Gravsteder til formodet Fordel for Kirkegaardsanlæggets Helhedskarakter. Selv Gravminderne maa pænt indordne sig som Soldater paa Geled, samme Højde og helst samme Uniform, stivnede i en Retstilling som efter et skarpt Kommandoraab.

Hvorvidt en saadan militærisk Ordning af den borgerlige Begravelsesplads er op-

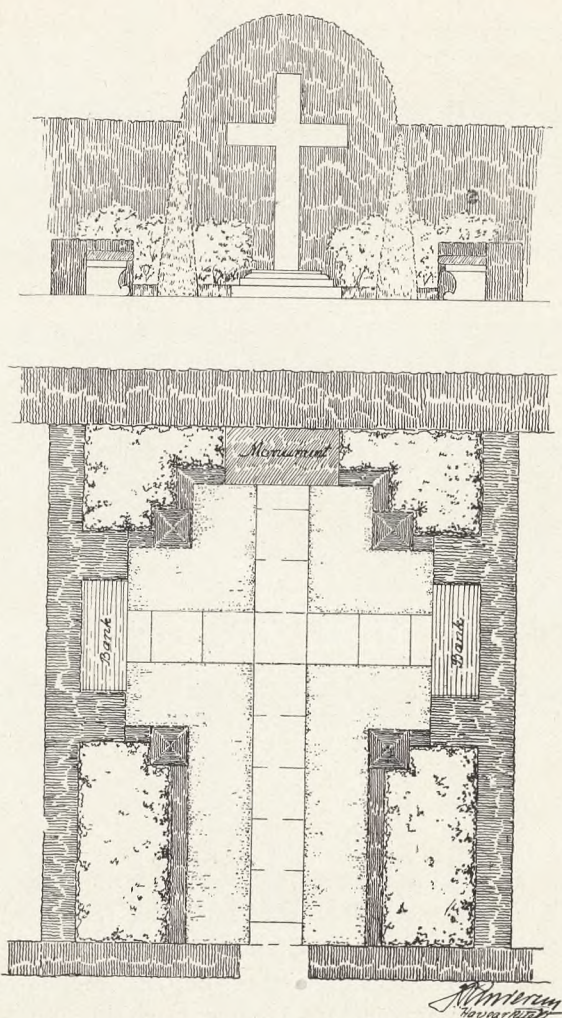

Type II. 3,75×5,00 mtr.

portunt i andre Lande, skal jeg ikke komme ind paa her, men kun med Tilfredshed notere, at det heldigvis aldrig vil blive Normen hos os.

Vore Kæres Gravsted er vor Ejendom, ikke alene Mindet om dem, der hviler der, men ogsaa selve den Plet Jord, de hviler i, og som engang skal optage os selv. – En Udslettelse eller bare en delvis Borteliminering af dette Begreb, selv til Fordel for en mulig større arkitektonisk Virkning af Omraadets Helhed, ligger udenfor det opnaaelige i Danmark – heldigvis.

Vore Bestræbelser paa Begravelsesomraadet maa derfor, foruden at tilvejebringe den til Formaalet svarende Organisation og Monumentalitet over Kirkegaardsanlægget, tillige gaa i Retning af at finde gode og naturlige Udtryk for de enkelte Gravsteders Udformning og Anlæg. Dette betydningsfulde Moment venter imidlertid stadig paa sin Fornyelse; thi endskønt der hist og her er gjort nogle Tilløb til det bedre, saa maa det dog siges, at i det store og hele er det, der vedrører Gravstedets Anlæggelsesform, stivnet i Upersonlighed og ideløst Skablonmæssighed.

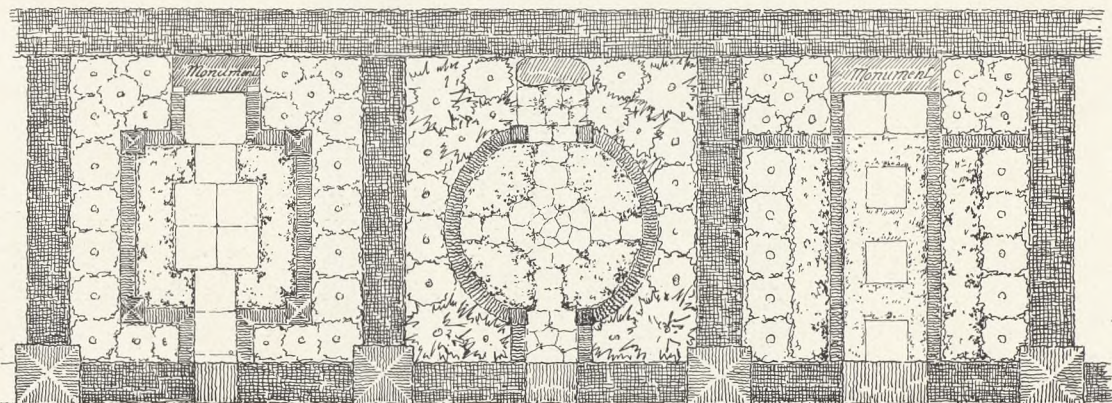
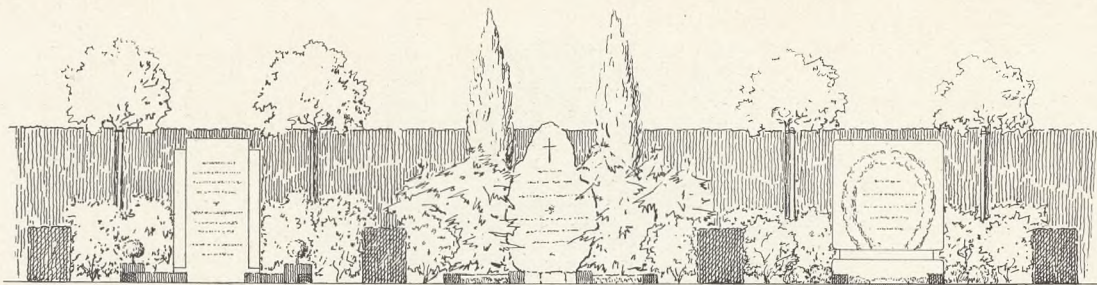
Type III. 3,75×5,00 mtr.

Der hersker en paafaldende Mangel paa Fantasi over vore Gravanlæg. — Med Fantasimangel mener jeg ikke Mangel paa fantastiske Buksbomlinier etc., thi af dem er der rigeligt; men det er formaalsløse Krøller, der ikke tjener nogen virkelig Hensigt.

Hvad der især præger Gravstederne, er en uheldig Tendens til at ville forme disse som Haveanlæg en miniature; men dette er ganske ideløst.

Gravstederne er en Detaille i den store Fælleshave (Kirkegaarden), et Felt i et stort Mosaik; men samtidig er det en Enhed, en Firkant, der rummer noget for Mennesker værdifuldt — Mindet om deres afdøde. Ud fra disse Synspunkter skal Gravstedsanlægget udformes. Det er ikke Mindestenen alene, der skal give Mindet om vore afdøde et synligt Udtryk, ogsaa Gravstedsanlægget skal medvirke. Og ligesom Mindestenen bør have sin særlige Karakter, saaledes skal ogsaa Gravens øvrige Udmykning give Udtryk for noget særegent.

Det er af megen Betydning, at en Kirkegaard i sit Anlæg, foruden at opfylde alle praktiske Krav, giver Rum for en stemningsfyldt Ro og Højtidelighed, som sva-

N. J. Riiser-Larsen
Hovedarkitekt

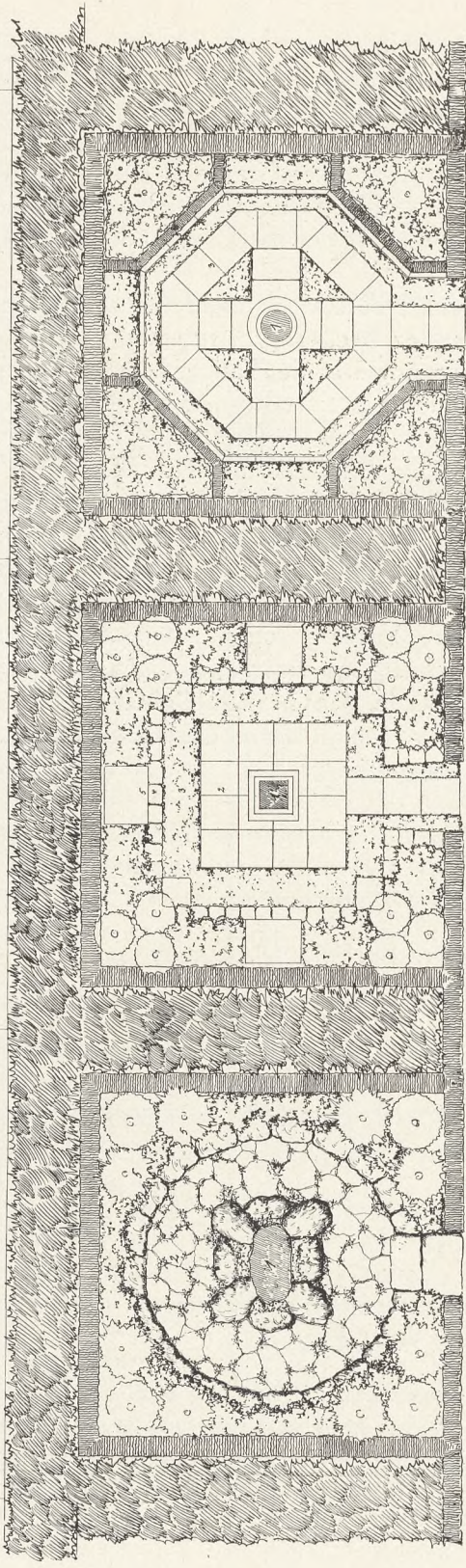
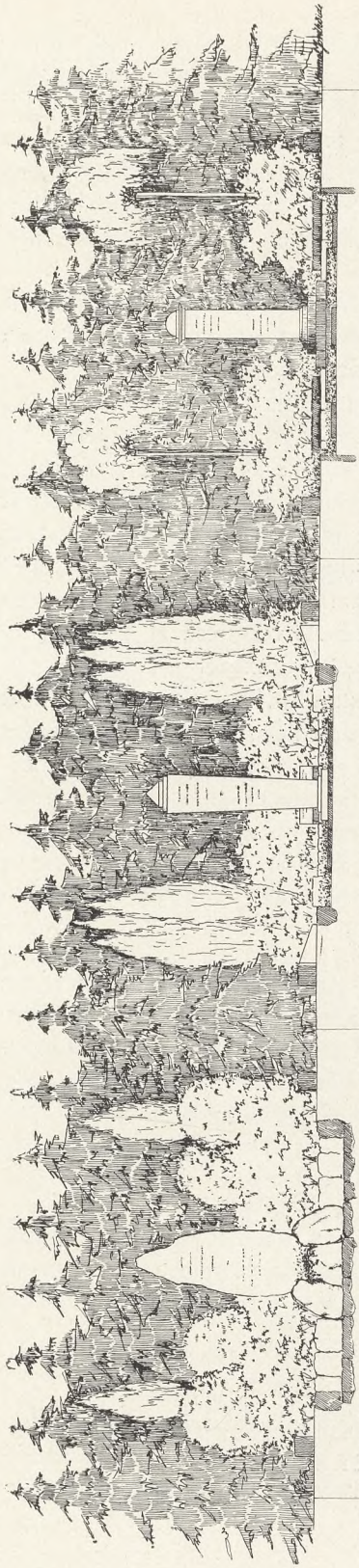
Type IV. 2,40×2,50 mtr. Type V. 2,40×2,50 mtr. Type VI. 2,40×2,50 mtr.

rer til den Alvor, der er forbunden med dens Funktion. Men til Opnaelsen heraf skal alle dens forskellige Led medvirke. Derfor er det heller ikke underordnet efter hvilken Recept, Gravstedsanlægget røres sammen. Den hidtil mest anvendte, varieret over samme Tema, nemlig brede Gange eller Pladser med Perlesten og Buksbomkanter i sæere Slyngninger etc., staar kun i ringe Forhold til alle Bestræbelser paa at skaffe Harmoni i Kirkegaardens Helhedsindtryk.

Nogle vil maaske mene, at dette er at tillægge et af de mindste Led for stor Betydning; men dette er næppe rigtigt. Thi ved Begrebet Kirkegaardskultur gælder det jo netop en Retledning af det brede Publikum til større Forstaaelse af, hvad der er smukt og værdigt og hvad ikke. Men netop dette sker lettest igennem det smaa, det let overskuelige og letfattelige, som Gravstedsanlægget er. Derfor har dette Problem netop sin særlige Mission.

Nu skal det vel indrømmes, at hvor Forholdet med Gravstedernes ensartede Indramning endnu ikke er løst, altsaa hvor Støbejernsgelændere og alle mulige Arter af Hække i alle mulige Højder endnu trives uhindret, der har selve Gravstedets Anlægsform mindre at sige. Men hvor dette Spørgsmaal har fundet sin Løsning – og dette er jo da heldigvis Tilfældet i ret stor Udstrækning paa vore større Kirkegaarde, og vil ogsaa lidt efter lidt naa ud til de mindre – der bør en mere ideel Udformning af Gravanlægget snarest tages under alvorlig Overvejelse. –

Det, der især bør gives Udtryk for i et Gravanlæg, er Blomsterrigdom og frodig Vegetation. Grusfladens Fattigdom bør aldrig i den Grad, som det oftest nu er Til-

August 1908
J. H. [Signature]

Fig. 11

Fig. 10

Fig. 9

10

fældet, være dominerende, helst burde Grus helt udelades paa et Gravsted. – Tilgængeligheden af et Gravsted kræver kun minimale Hensyn og kan tilfredsstilles paa enkel og skønsom Maade ved Græs, en Fliserække eller nogle Trædesten o. lign.

Et Gravsted skal være som et Blomsterbed, men Detailleringen skal gives en Karakter, der svarer til et Gravsted. Havens gode Motiver kan naturligvis anvendes, naar man tager skyldig Hensyn til de stærkt formindskede Maalestoksforhold, og naar man stadig holder sig det for Øje, at det er et Gravsted og ikke et Haveanlæg, det drejer sig om.

I de vedføjede Skitser til nogle Gravstedstyper, som jeg i Samraad med Direktør Berg og Inspektør Beck-Skrydstrup har udarbejdet til Vestre Kirkegaard, er der givet Udtryk for nogle af de Tanker, der er fremført i denne Artikel.

Efterfølgende er et kort Resume af, hvad der er tænkt anvendt, saavel af Planter som andet Materiale til de forskellige Typer. Men navnlig for Planternes Vedkommende vil jeg dog bemærke, at dette sker for at angive Plantningens Karakter, derimod ikke fordi jeg mener, at det er nødvendigt netop at anvende disse bestemte Ting.

Roser er jo altid gode paa et Gravsted, men en Indskrænkning i Anvendelsen af disse til Fordel for vore mange gode Udplantningsplanter vilde ofte være heldig. Thi foruden den Farverigdom, som mange af disse afgiver, saa giver de ogsaa Lejlighed til større Variation og navnlig Lejlighed til Anvendelse af Løg og Foraarsblomster og endelig, at Vinterdækningen kan gøres smukkere.

Ligeledes burde den Mangfoldighed af Pudestauder, som de senere Tider har frembragt, bruges i langt større Udstrækning, end det hidtil har været Tilfældet. Disse vidunderlige Smaaplanter med det store Frødhedspræg og smaa Detailler passer netop ypperligt til Gravstedets smaa Felter, og mange af dem er lige smukke med eller uden Blomst, navnlig de mange Saxifragaarter. Desuden har disse Smaaplanter den udmærkede Egenskab, at de hurtigt dækker Jorden, hvilket er det væsentligste Formaal for Gravstedsplantning.

Type I, Størrelse: 3,75×5,00 mtr.

(1) Græs, (2) Brudstykker af Nexøsten eller Faksekalk, (3) Pudeplanter langs Stenkanten og iøvrigt lav blaa Ageratum, (4) Kantsten af lidt tilrettede Brudflader af Neksøsten, Faksekalk eller Ølandssten med Brudfladen udad, (5) Buxsbomkant, (6) Fuchsier eller røde Pelargonier, (7) Caroline Thestout og en højstam. Slyngrøse (Tausendschön), (8) Let tilrettede Neksøsten eller Faksekalksten.

Midterpartiet er forsænket (se Snit).

Type II, Størrelse: 3,75×5,00 mtr.

(1) Græs, (2) Pudestauder, (3) Alm. Marksten, (4) Bjørnegræs med Indplantning af Erika eller Azalea mollis, (5) Taxus hib., svagtvoksende Conifera og Dværgconifera. Iøvrigt, som det fremgaar af Tegningen, store Marksten og Mellemrummene beplantet med krybende Stauder etc.

Type III, Størrelse: 3,75×5,00 mtr.

I Midten Græs med et Kors dannet af Ølandsfliser. Til hver Side en lav Bænk uden Rygstød. Bænkene staar i en Indramning, der dannes af Grænsehækken (Buxus arb.). – Iøvrigt Buxsbomkant med fire Buxuspyramider. I de fire Grupper Roser (Else Poulsen).

Type IV, Størrelse: 2,40×2,50 mtr.

I Midten Ølandsfliser, udenom disse lav blaa Ageratum eller anden lav Udplantning. Derefter Buksbomkant med forhøjede Hjørner (se Snit), indenfor Buksbomkanten lyse Polyantharoser. Paa hver Side af Monumentet fire Gruss an Teplitz og en højstam. Caroline Thestout.

Type V, Størrelse: 2,40×2,50 mtr.

I Midten Brudfliser i Korsform og udenom Pudestauder. Derefter Buksbomkant, div. Erika i Bjørnegræs. I Hjørnerne Dværgconifera og ved Monumentet to Juniperus communis.

Type VI, Størrelse: 2,40×2,50 mtr.

I Midten lav mosagtig Saxifraga med Trædefliser. Derefter Buksbomkant, Begonia og i sidste Række Fuchsia eller lignende Udplantningsplanter af denne Højde. Paa begge Sider af Monumentet fire Ellen Poulsen og en højstam. Caroline Thestout.

Typerne 9, 10 og 11 er indplantede Familiegrave med *midtstillede Monumenter*. Selve Gravstedet er som de øvrige Typer begrænset af Hæk (*Buxus arborescens*).

Indholdet er iøvrigt:

Type 9, Størrelse: 4,00×4,00 mtr.

Monument med tilhørende Fodsten samt Stenkransen er af ukløvede Natursten. Midterpartiet er Brudfliser eller flade Granitskaller, hvorimellem plantes Pudestauder. Langs Stenkransen plantes foroven krybende Stenstauder, iøvrigt Roser. I hvert af de fire Hjørner en svagt voksende *Chamaecyparis* og to *Taxus hibernica*.

Midterpartiet er lidt forsænket.

Type 10, Størrelse 4,00×4,00 mtr.

I Midten Ølandsfliser og udenom disse Pudestauder. Derefter Brudstykker af Neksøsten eller Faksekalksten. I hvert Hjørne fire tætplantede *Juniperus com.*, iøvrigt Roser eller Udplantningsplanter. De tre skraatliggende Sten er Navneplader.

Midterpartiet er noget forsænket.

Type 11, Størrelse 4,00×4,00 mtr.

Midterpartiet Ølandsfliser. De fire Grupper omkring Monumentet *Begonia semp.*, derefter røde *Alternanthera*, Kant af Murstensklinker, over denne i fire Hjørner Buksbomkant. I Hjørnerne er plantet Roser med en højstam. Slyngrose i hver, de øvrige tre Grupper tilplantes med røde Knoldbegonia.

Midterpartiet er lidt forsænket (se Snit).

„Vis mig, paa hvad Maade en Nation eller en Stat drager Omsorg for sine døde, og jeg kan udmaale med fuldkommen Nøjagtighed Folkets dybeste Sympatier, deres Respekt for Landets Love og deres Troskab mod høje Idealer“.
— Gladstone.